

Układ wodny szkarłupni

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Animacja](#)
- [Grafika interaktywna](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Układ wodny szkarłupni

Rozgwiazdy (Astoreidea) zamieszkują wyłącznie wody słone. Podobnie jak inne szkarłupnie (Echinodermata) mają układ ambulakralny, który nie jest spotykany w żadnej innej grupie zwierząt. Umożliwia on tym bezkręgowcom ruch, odbieranie bodźców, pobieranie pokarmu, a nawet oddychanie.
Źródło: Pexels, domena publiczna.

Układ wodny to pięciopromienny system cienkościennych kanałów i zbiorników w ciele szkarłupni. Ruchy tych zwierząt są możliwe dzięki zmianom ciśnienia w zakończeniach rozgałęzień układu – nóżkach ambulakralnych. Rozkurcz powoduje odrywanie się nóżek od podłoża. Nóżki mogą również służyć do chwytania pokarmu, a układ wodny wspomaga także wymianę gazową i transport substancji.

Twoje cele

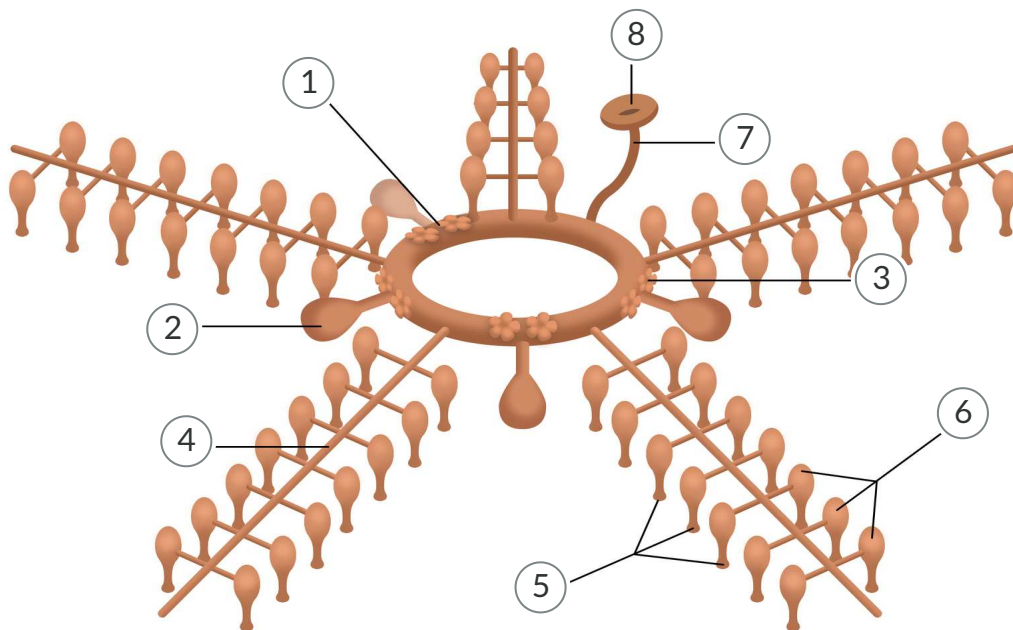
- Omówisz budowę układu wodnego szkarłupni.
- Przedstawisz funkcje układu wodnego.
- Wykażesz związek budowy układu ambulakralnego z jego funkcją.

Przeczytaj

Układ wodny (ambulakralny)

Układ wodny, inaczej **ambulakralny**, to charakterystyczny dla szkarłupni (Echinodermata) pięciopromienny system cienkościennych kanałów i zbiorników wysłanych nabłonkiem rzęskowym. Jest on częścią **celomy**. Wypełnia go płyn o składzie podobnym do wody morskiej.

Budowa układu wodnego (ambulakralnego)

1

Kanał okrężny

2

Naczynie (pęcherzyk) Poliego

3

Ciałko Tiedemana

4

Kanał promienisty

5

Nóżki ambulakralne

6

Ampułki

7

Kanał kamienny

8

Płytki madreporowa

Budowa układu wodnego (ambulakralnego) na przykładzie rozgwiezdy.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Układ wodny (ambulakralny) składa się z **kanalu okrężnego** (1), do którego w międzypromieniach uchodzą zbiorniki zwane **naczyniami Poliego**, stanowiące rezerwuar płynu (2), a u rozgwiezd dodatkowo niewielkie gruczołowe **ciałka Tiedemanna** (miejsce tworzenia się **amebocytów**) (3). Ponadto z kanału okrężnego odchodzą **kanały promieniste** (4). Ich liczba odpowiada liczbie ramion lub promieni. Są one zakończone ślepo okrytym nabłonkiem czułkiem zmysłowym. Kanały promieniste oddają liczne drobne rozgałęzienia zwane **nózkami ambulakralnymi** (5), które często wytwarzają przyssawkowate zakończenia. U podstawy nówek ambulakralnych znajdują się pęcherzykowate zbiorniki – **ampułki** (6). Układ wodny komunikuje się ze światem zewnętrznym za pośrednictwem **kanalu kamiennego** (7). Komunikacja kanału kamiennego

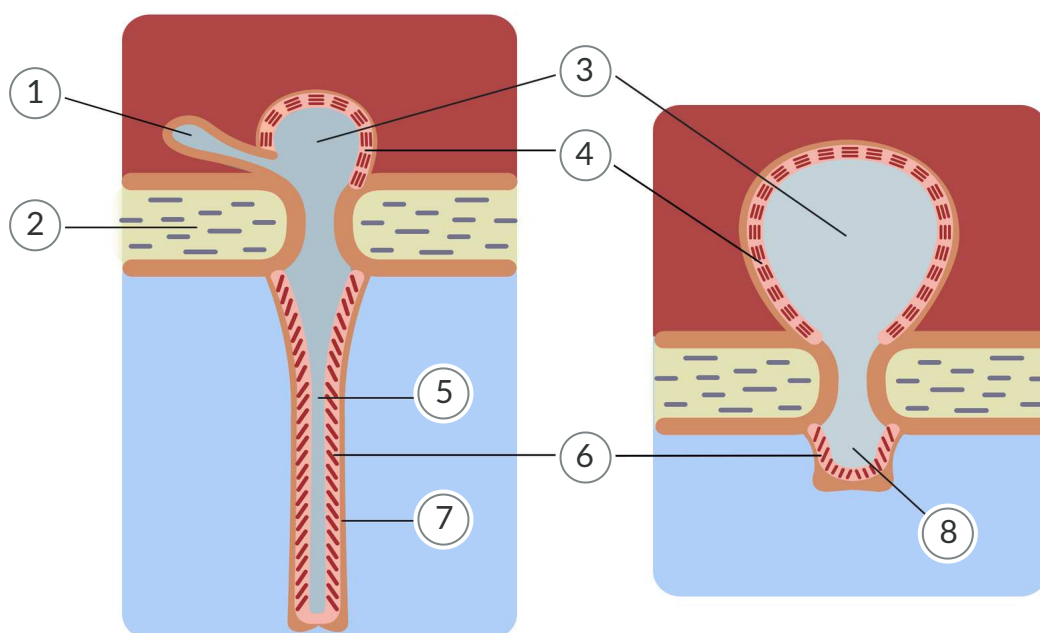
z otaczającą zwierzę wodą morską odbywa się za pomocą **płytki sitowej (madreporowej)** (8), która przebita jest licznymi otworkami.

Płytką sitową rozgwieżdży.

Źródło: Luis Fernández García, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.5.

Budowa i działanie nóżki ambulakralnej szkarłupni

Kanał radialny

2

Płytką szkieletową

3

Ampułki

4

Mięśnie ampułki

5

Nóżka wodna wydłużona

6

Mięśnie podłużne

7

Nabłonek

8

Nóżka wodna skurczona

Budowa nóżki wodnej szkarłupni.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ampułki, kurcząc się, zwiększają ciśnienie napływającego do nóżki płynu ambulakralnego, co powoduje wydłużenie się nóżki. Po przytwierdzeniu przyssawkowatych końców do podłoża nóżki mogą się kurczyć, przesuwając ciało zwierzęcia. U szkarłupni pozbawionych przyssawek nóżki pełnią funkcję podpierającą podczas lokomocji. Specjalne zastawki, podczas skurczu ampułek, zamykają odpływ wody do kanałów promienistych.

Przyczepienie się nówek ambulakralnych do podłoża ułatwia wydzielina gruczołów śluzowych.

Funkcje nówek ambulakralnych

Nóżki ambulakralne pełnią funkcję lokomotywną, umożliwiając przywieranie do podłoża, a także drążenie w nim.

Film dostępny pod adresem [/preview/resource/R1WujmZ3JovID](#)

Funkcja lokomotywna nówek wodnych u *Colobometra perspinosa*.

Źródło: Ria Tan, Flickr, licencja: CC BY-NC-ND 2.0.

Film opisuje funkcję lokomotywną nówek wodnych u *Colobometra perspinosa*.

Ponadto uczestniczą w chwytaniu pokarmu, wymianie gazowej oraz odbieraniu bodźców dotykowych, chemicznych i świetlnych. Za pomocą nówek ambulakralnych rozgwieżdża potrafi przywrzeć do muszli małża i przez długi czas oddziaływać na zwieracz jego muszli, aż doprowadzi do jej otwarcia.

Układ wodny może przejmować funkcje układu wydalniczego, którego u szkarłupni brak. Przez nóżki ambulakralne wydalone mogą być amebocyty z toksycznymi produktami przemiany materii wychwyconymi z płynu celomatycznego.

Słownik

amebocyty

komórki zdolne do pełzakowatych ruchów; uczestniczą w procesach obronnych (fagocytoza) i wydaliniczych organizmu oraz trawieniu wewnątrzkomórkowym; u bezkręgowców z amebocytów mogą powstawać wyspecjalizowane komórki różnych typów, np. szkieletowe

celoma, wtórna jama ciała

przestrzeń w mezodermie zarodka kręgowców i wielu bezkręgowców; rozwija się pod koniec gastrulacji; jest wysłana własnym, cienkim nabłonkiem i wypełniona płynem
płytką sitową (madreporową)

element szkieletu szkarłupni, zwykle usytuowany na wierzchołku aboralnej strony ciała, z otworami, które komunikują układ wodny ze środowiskiem zewnętrznym

Animacja

Film dostępny pod adresem </preview/resource/RkDrCUaXFbc2g>

Układ wodny szkarłupni.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film opisujący układ wodny szkarłupni.

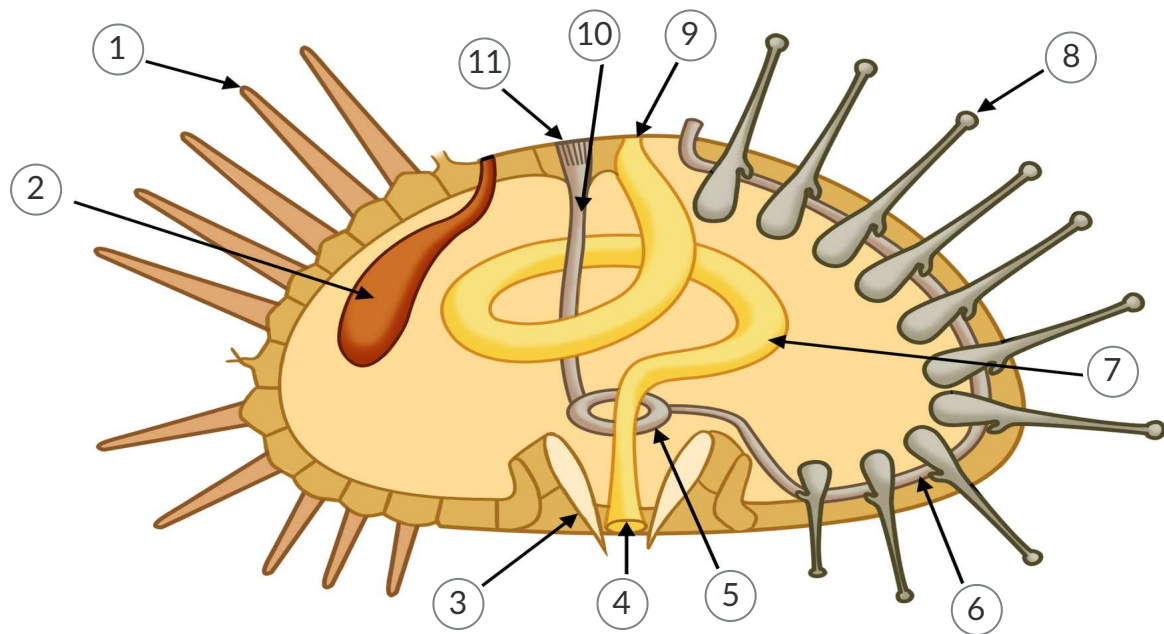
Polecenie 1

Na podstawie animacji opisz budowę układu wodnego szkarłupni. Sporządź w zeszycie schemat budowy układu wodnego i zaznacz strzałkami kierunek przemieszczanie się płynu w tym układzie.

Polecenie 2

Wyjaśnij, w jaki sposób funkcjonują nóżki ambulakralne, umożliwiając zwierzęciu przemieszczanie się.

Budowa jeżowca

1

Kolec

2

Gonada

3

Ząb latarni Arystotelesa

4

Otwór gębowy

5

Kanał okrężny

6

Kanał promienisty

7

Jelito

8

Nóżka ambulakralna

9

Otwór odbytowy

10

Kanał kamienny

11

Płytki madreporowa

Polecenie 1

Przeanalizuj grafikę interaktywną, a następnie opisz budowę układu wodnego u szkarłupni na przykładzie jeżowca. Określ funkcję, jaką pełni w nim płytka madreporowa.

Polecenie 2

Wymień funkcje, jakie pełnią nóżki ambulakralne w ciele szkarłupni.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Juwan

Przedmiot: biologia

Temat: Układ wodny szkarłupni

Grupa docelowa: uczniowie III etapu edukacyjnego – kształcenie w zakresie rozszerzonym

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

X. Różnorodność zwierząt. Uczeń:

3) wymienia cechy pozwalające na rozróżnienie gąbek, parzydełkowców, płazińców, wrotków, nicieni, pierścienic, mięczaków, stawonogów (skorupiaków, pajęczaków, wijów i owadów) i szkarłupni;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Omówisz budowę układu wodnego szkarłupni.
- Przedstawisz funkcje układu wodnego.
- Wykażesz związek budowy układu ambulakralnego z jego funkcją.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem komputera;
- ćwiczenia interaktywne;
- analiza animacji;

- analiza grafiki interaktywnej;
- gra dydaktyczna;
- tworzenie plakatu.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- tekturowe pudełko z otworem („urna”);
- arkusze papieru, flamastry.

Przebieg lekcji

Faza wstępna:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy lub za pomocą rzutnika zawartość sekcji „Wprowadzenie”. Uczniowie wspólnie z nauczycielem omawiają cele lekcji i określają kryteria sukcesu.
2. **Odwołanie do wcześniejszej wiedzy.** Nauczyciel zadaje uczniom pytanie: „Co wiesz na ten temat?”. Prosi wybranego ucznia o zapisywanie propozycji.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treścią e-materiału w sekcji „Przeczytaj” i zapisują na kartkach minimum trzy pytania do tekstu. Przedstawiają propozycje pytań nauczycielowi, który w razie potrzeby odrzuca niektóre z nich lub proponuje nowe (np. by się nie powtarzały). Uczniowie wybierają 25 pytań, które zostają umieszczone w urnie. Następnie dzielą się na 5 grup, losują 5 pytań z puli i przygotowują odpowiedzi. Zespół, który jest gotowy, zgłasza się i przedstawia rezultaty swojej pracy. Pozostali uczniowie wraz z nauczycielem weryfikują poprawność udzielonych odpowiedzi.
2. **Praca z animacją pt. „Układ wodny szkarłupni”.** Uczniowie zapoznają się z animacją i wykonują polecenie nr 2 („Wyjaśnij, w jaki sposób funkcjonują nóżki ambulakralne, umożliwiając zwierzęciu przemieszczanie się”).
3. Uczniowie w 4-osobowych grupach przygotowują na otrzymanym arkuszu schemat przedstawiający budowę szkarłupni na przykładzie jeżowca. W czasie pracy nie mogą korzystać z e-materiału.

4. Praca z grafiką interaktywną pt. „Budowa jeżowca”. Prowadzący zajęcia wyświetla grafikę interaktywną. Uczniowie weryfikują swoje schematy, w razie potrzeby uzupełniają je lub poprawiają. Nauczyciel prosi podopiecznych, by pracując indywidualnie, określili funkcje płytki madreporowej oraz nóżek ambulakralnych w ciele szkarłupni (polecenia nr 1 i 2). Następnie uczniowie konsultują swoje rozwiązania z osobą z pary.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel prosi uczniów o rozwinięcie zdań: „Dziś nauczyłem/nauczyłam się...”, „Zrozumiałem/zrozumiałam, że...”, „Zaskoczyło mnie...”, „Dowiedziałem/dowiedziałam się...”.
2. Na koniec zajęć nauczyciel raz jeszcze wyświetla na tablicy interaktywnej lub przy użyciu rzutnika temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”, w tym kontekście podsumowuje pracę uczniów na zajęciach.

Materiały pomocnicze:

- Jane B. Reece i in., „Biologia Campbella”, tłum. K. Stobrawa i in., Dom Wydawniczy REBIS, Poznań 2021.
- „Encyklopedia szkolna. Biologia”, red. Marta Stęplewska, Robert Mitoraj, Wydawnictwo Zielona Sowa, Kraków 2006.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania animacji:

- Nauczyciel może wykorzystać animację na lekcji „Specyfika budowy i czynności życiowych szkarłupni”.